

Maria Regentowa

Dorobek ustawodawczy Sejmu PRL w okresie sesji jesiennej 1957

Palestra 2/7-8(9), 3-15

1958

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARIA REGENTOWA

poseł na Sejm PRL

Dorobek ustawodawczy Sejmu PRL w okresie sesji jesiennej 1957/58

Otwarta w dniu 30 października 1957 r. jesienna sesja Sejmu PRL trwała do dnia 28 marca 1958 r.

Na odbytych 22 plenarnych posiedzeniach Sejm uchwalił 28 ustaw. Ustawy te realizują naczelné postulaty wysunięte przez VIII Plenum KC PZPR oraz zawarte w Programie Wyborczym Frontu Jedności Narodu.

Postulat demokratyzacji znalazł swój wyraz w ustawie o radach narodowych, która rozszerzyła zakres uprawnień i samodzielność rad i uczyniła je faktycznymi gospodarzami terenu. Powołanie zaś Najwyższej Izby Kontroli stworzyło prawne podstawy do wykonywania przez Sejm konstytucyjnych uprawnień kontroli prac Rządu.

Szereg ustaw reguluje sprawy własnościowe na wsi i realizując zasady nowej polityki rolnej, przyczynia się do stabilizacji stosunków wiejskich i rozwoju gospodarczego wsi.

Odrębną grupę stanowią ustawy związane z działalnością organów wymiaru sprawiedliwości. Wydanie tych ustaw wywołały m.i. narastające przestępstwa gospodarcze oraz poważne zaległości sądów w rozpoznawaniu spraw. Zostały one podyktowane koniecznością ustawowego zaostrezenia odpowiedzialności karnej w stosunku do osób dokonujących zaboru mienia społecznego oraz koniecznością usprawnienia i przyspieszenia postępowania sądowego.

W niniejszym artykule pragnę omówić tylko niektóre z ustaw uchwalonych na ostatnich posiedzeniach Sejmu.

1. Ustawa z dnia 28 marca 1958 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 18, poz. 75). Powyższa ustawa obok zmian w przepisach doty-

czących rewizji nadzwyczajnej, udziału ławników w sprawach cywilnych, ogłaszania wyroków i ich podpisywania, ustanowienia obowiązku udzielania przez właściwe władze terenowe informacji w sprawach cywilnych — wprowadza istotną zmianę w zakresie właściwości rzeczowej sądów.

Zmiana ta polega na przekazaniu do właściwości sądów powiatowych spraw o rozwody oraz spraw o roszczenia majątkowe o wartości do 30 000 złotych, w których jedną ze stron jest jednostka gospodarki społecznej.

Jednym z powodów, który doprowadził do przedstawienia Sejmowi powyższej ustawy, był stan zaległości w rozpoznawaniu spraw w Sądzie Najwyższym, co pociągało za sobą znaczną przewlekłość postępowania. Na przykład na dzień 1 października 1957 r. zalegało w Sądzie Najwyższym 5 466 spraw, przy czym sprawy rozwodowe oraz sprawy o roszczenia majątkowe (o wartości od 15 000 do 30 000 zł) wynoszą ca 50% ogółu spraw wpływających do Sądu Najwyższego. W tej sytuacji Sąd Najwyższy ze szkodą dla wymiaru sprawiedliwości miał ograniczone możliwości wypełniania ustanowionych przez Konstytucję (art. 51) zadań w zakresie sprawowania nadzoru nad orzecznictwem sądów niższych instancji.

Przewlekłość postępowania w sprawach rozwodowych była szkodliwa ze względu na trwający podczas procesu stan niepewności stosunków prawnych w rodzinie, co szczególnie ujemnie wpływało na losy dzieci, natomiast w procesach odszkodowawczych przewlekłość ta czyniła w wielu wypadkach (wskutek znacznego upływu czasu) egzekucję bezskuteczną. W czasie dyskusji, jaka na tym tle toczyła się w Komisji Wymiaru Sprawiedliwości oraz na plenarnym posiedzeniu Sejmu, wysuwano postulat rozwiązania trudności pracy Sądu Najwyższego przez zwiększenie jego obsady sędziowskiej. Realizacja tego postulatu okazała się jednak zbyt trudna ze względu na brak kandydatów o odpowiednich kwalifikacjach i stażu pracy oraz wobec niemożności osłabiania sądów wojewódzkich, którym w tych warunkach groziłoby zabranie najlepszych sędziów.

Sprawy rozwodowe pod względem prawnym nie nasuwają poważniejszych trudności, gdyż w tej materii sądy dysponują bogatym orzecznictwem i wytycznymi Sądu Najwyższego. Podkreślić należy, że do rozpoznawania spraw o rozwód właściwych będzie około 30 sądów, tj. tych sądów powiatowych, które pozostają w siedzibie sądów wojewódzkich i b. sądów okręgowych. Są to z reguły sądy w większych ośrodkach, mające stosunkowo duży skład sędziów, co pozwala na zrealizowanie postulatu Komisji Wymiaru Sprawiedliwości, aby sprawy rozwodowe rozpoznawane były przez sędziów dojrzałych wiekiem, mających odpowiedni staż pracy, doświadczenie i kwalifikacje zawodowe.

Minister Sprawiedliwości Marian Rybicki, zabierając głos na plenarnym posiedzeniu Sejmu w dyskusji nad cyt. ustawą, oświadczył, że „Rząd zdaje sobie sprawę z całej odpowiedzialności, jaką ponosi, regulując te delikatne, skomplikowane i trudne zagadnienia życia rodzinnego, jakimi są sprawy małżeńskie, i że projekt ustawy zdaniem Rządu i zdaniem Komisji Sejmowej Wymiaru Sprawiedliwości dostatecznie zabezpiecza przed jakąkolwiek dewaluacją spraw rozwodowych lub jakimkolwiek ich ułatwieniem“.

Ustawa wprowadza także zmiany, jeśli chodzi o instytucję rewizji nadzwyczajnej. Zmiany te zmierzają do usprawnienia pracy organów uprawnionych do wnoszenia rewizji nadzwyczajnej (Minister Sprawiedliwości, Generalny Prokurator PRL, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego) przez wyłączenie możliwości składania podań o wniesienie rewizji nadzwyczajnej do Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego oraz przez ustalenie zasady, że podanie można składać tylko raz i tylko do jednego z uprawnionych organów i że wniesienie rewizji nadzwyczajnej w interesie tej samej strony i od tego samego orzeczenia może nastąpić też tylko jeden raz.

Zmierzając do uproszczenia i przyspieszenia postępowania sądowego w sprawach cywilnych, ustawa eliminuje udział ławników w sprawach o mniejszej wadze i znaczeniu społecznym. W tym celu przyznaje ona prezesowi sądu powiatowego prawo wydania zarządzeń o rozpoznaniu sprawy w składzie jednego sędziego, z zastrzeżeniem jednak, że w sprawach ze stosunku pracy i ze stosunków rodzinnych utrzymany zostaje pełny skład sądu, tj. jeden sędzia i 2 ławników. Dalszym uproszczeniem postępowania jest wprowadzenie zasady, że w razie odroczenia ogłoszenia wyroku sentencję ogłasza tylko przewodniczący, a nadto że w sprawach rozpoznawanych z udziałem ławników uzasadnienie podpisuje jedynie przewodniczący rozprawy.

Zmiany wprowadzone w art. 517 § 1 k.p.c. ustalają dla organów administracji państwowej i Milicji Obywatelskiej obowiązek udzielania pomocy i informacji organom sądowym w sprawach dotyczących egzekucji alimentów.

Zmiany w art. 643, 811, 816 i 875 k.p.c. dotyczące podstaw karania dłużnika wierzytelności przez sąd, ustalenia pierwszeństwa zaspokojenia wierzytelności alimentacyjnych oraz zabezpieczenia roszczeń alimentacyjnych mają na celu usprawnienie i urealnienie postępowania w sprawach o alimenty. Zostały one podyktowane względami natury społecznej.

2. Ustawa z dnia 28 marca 1958 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz. U. Nr 18, poz. 76). Wbrew pierwotnym zamierzeniom nowela do k.p.k. objęła

swym zasięgiem znaczną grupę przepisów. Fakt ten wynika ze wzrastających zadań wymiaru sprawiedliwości i konieczności wyposażenia jego organów w przepisy gwarantujące sprawne, szybkie i skuteczne działanie w wypadkach, gdy zostaje naruszone prawo.

Ustawa m.i. wprowadza zmiany w zakresie:

- 1) właściwości sądów,
- 2) postępowania przygotowawczego,
- 3) udziału ławników w procesie karnym,
- 4) sporządzania uzasadnień wyroków,
- 5) rewizji nadzwyczajnej,

a ponadto wprowadza nowy tryb tzw. „postępowania uproszczonego“.

Zmiany w zakresie właściwości rzeczowej sądów polegają m.i. na:

- a) przekazaniu do sądów powiatowych spraw z art. 215 § 1 k.k. z wyjątkiem wypadków, w których z przestępstwa tego wynikała śmierć człowieka,
- b) przekazaniu do kompetencji sądów wojewódzkich spraw z art. 240 k.k. w wypadkach, gdy w wyniku bójki lub pobicia nastąpiła śmierć człowieka.

Pragnę w tym miejscu nadmienić, że dyskutowany obecnie w komisji sejmowej projekt ustawy „o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo“ przewiduje wprowadzenie zmiany do art. 240 k.k. polegającej na skreśleniu w art. 240 wyrazów „wynikła śmierć lub“ i na zastąpieniu ich wyrazem „wynikło“ — oraz na dodaniu do art. 240 nowego paragrafu (drugiego) w brzmieniu następującym: „Kto bierze udział w bójce lub pobiciu człowieka, jeżeli stąd wynikała śmierć, podlega karze więzienia do lat 10“.

O przekazaniu do kompetencji sądów wojewódzkich spraw z art. 248 § 2 k.k. (sprawy te występują nielicznie) zdecydował charakter i stopień społecznego niebezpieczeństwa tej kategorii przestępstw.

W zakresie przestępstw gospodarczych dotychczasowe przepisy procesowe ustalały właściwość sądów wojewódzkich w wypadkach, gdy interesy gospodarcze Polski Ludowej zostały narażone na znaczną szkodę. Pojęcie „znaczej szkody“ było w praktyce interpretowane dość elastycznie i doprowadzało do niejednorodności orzecznictwa. Nowela określa w tej mierze granicę właściwości sądu wojewódzkiego, przyjmując za podstawę wysokość szkody (50 000 złotych).

Mając na celu przyspieszenie i usprawnienie pracy sądów, ustawa wyłącza udział ławników w tych czynnościach, w których udział ten praktycznie ma charakter formalny, i wprowadza przepis, że na posiedzeniach

niejawnych sąd powiatowy orzeka w składzie jednego sędziego, a sąd wojewódzki — w składzie trzech sędziów.

Ustawa wprowadza dość liczne i istotne zmiany w przepisach dotyczących postępowania przygotowawczego. Polegają one m.i. na ustawowym określeniu zakresu uprawnień referendarza śledczego i asesora prokuratury.

Skreślenie artykułu 245¹⁸ k.p.k. oznacza przyjęcie reguły, że organem uprawnionym do sporządzania i wnoszenia aktów oskarżenia jest prokurator. Wprowadzenie tej zmiany stanowi zerwanie z dotychczasowym formalnym systemem wnoszenia aktów oskarżenia przez prokuratorów, ograniczającym się do zaopatrywania aktów oskarżenia sporządzanych przez organy dochodzeniowe w sakramentalną pieczęć „Zatwierdzam”, niejednokrotnie — bez wnikania w jego merytoryczną treść.

Nowela ogranicza zakres spraw, w których obowiązkowe jest prowadzenie śledztwa, przez ustalenie, że śledztwo prowadzi się tylko w sprawach należących do właściwości sądów wojewódzkich.

Dalsze zmiany dotyczą rozszerzenia praw oskarżonego do obrony przez dopuszczenie możliwości wyznaczenia obrońcy z urzędu w wypadkach określonych w art. 79 § 1 k.p.k. już w toku śledztwa lub dochodzenia oraz przez zwiększenie uprawnień w zakresie kontaktowania się z obrońcą i przeglądania akt. Ustawa rozstrzyga wątpliwości, jakie powstały na tle stosowania art. 305 k.p.k.

Realizując postulaty środowisk prawniczych, ustawa znosi obowiązek natychmiastowego sporządzania uzasadnień wyroków. Intencją tej zmiany jest dążenie do odciążenia sędziów od obowiązku sporządzania uzasadnień w sprawach, w których wyrok nie zostaje zaskarżony (ogółem ulega zaskarżeniu ca 1/3 wydawanych wyroków), a tym samym — do podniesienia wydajności pracy, ograniczenia stosowania art. 327 k.p.k., podniesienia roli wychowawczej sądów przez przytaczanie ustnych powodów rozstrzygnięcia zamiast niezrozumiałych dla przeciętnego obywatela prawniczych elaboratów, wreszcie — do podniesienia poziomu sporządzanych przez sądy uzasadnień wyroków.

Przepisy odnoszące się do rewizji nadzwyczajnej zostają unormowane w ten sam sposób co w sprawach cywilnych. Podkreślenia wymaga przepis art. 396 § 4 przyznający Sądowi Najwyższemu prawo wstrzymania wykonania orzeczenia, od którego złożono rewizję nadzwyczajną.

Na marginesie zmian w kodeksie postępowania karnego należy zwrócić uwagę na skreślenie art. 83 § 2 k.p.k., co świadczy o przyjęciu reguły, że obrońcą może być tylko osoba wykonująca zawód adwokata.

Wśród grupy przepisów odnoszących się do ustawy z 20 lipca 1950 r.

o zmianie przepisów postępowania karnego na szczególną uwagę zasługuje przepis art. 3 § 1, wprowadzony przez Komisję Wymiaru Sprawiedliwości.

Uznając wyjątkowość przepisów prawa karnego materialnego przewidujących karę śmierci, doceniając wagę i odpowiedzialność, jaka spoczywa na sądach, orzekających w tej kategorii spraw, przed społeczeństwem — wprowadzony został przepis zezwalający prezesowi sądu wojewódzkiego na wydanie zarządzenia rozpoznawania tej kategorii spraw w składzie 2 sędziów i 3 ławników.

Zmieniając brzmienie art. 5, ustawa zrywa z nie odpowiadającym dotychczasowej strukturze podziałem na sprawy b. sądów grodzkich i okręgowych.

Wprowadzony zostaje dla spraw drobnych i nieskomplikowanych tryb postępowania uproszczonego, który m.i. polega na tym, że sprawy rozpoznawane są przez jednego sędziego. Odstąpienie od tej zasady ma miejsce wówczas, gdy podejrzany „pozostaje“ w tymczasowym areszcie bądź gdy prezes sądu zarządzi rozpoznanie sprawy w składzie zwykłym.

W postępowaniu uproszczonym rozszerza się kategorie instytucji uprawnionych do prowadzenia dochodzeń i występowania w charakterze oskarżycieli publicznych, jak również eliminuje się bądź ogranicza szereg czynności procesowych.

Kilka uwag wymaga art. 3 noweli, który znacznie rozszerza zakres uprawnień organów kontroli i rewizji finansowej Ministra Finansów. Komisja Wymiaru Sprawiedliwości, uznając potrzebę wprowadzenia wspomnianego przepisu i mając na uwadze konieczność zabezpieczenia prawidłowego wykonywania uprawnień przez te organy, uchwaliła odpowiednie dezyderaty: Do Generalnego Prokuratora PRL — o wzmocnienie nadzoru nad działalnością inspektoratów kontrolno-rewizyjnych w zakresie dochodzeń i śledztw oraz do Ministra Finansów — o podniesienie wymagań kwalifikacyjnych w stosunku do pracowników, którym te funkcje zostaną zlecone.

3. Ustawa z dnia 25 lutego 1958 r. o zmianie ustawy z dnia 19.IV.1950 r. o wyścigach konnych (Dz. U. Nr 11, poz. 40). Ustawa ta podwyższa sankcje karne w stosunku do osób oferujących zakłady lub biorących udział w zakładzie pozostającym w związku z wyścigami konnymi a urządzonym wbrew przepisowi art. 6 — przez nadanie art. 10 ust. 1 ustawy nowego brzmienia. W obecnym swym brzmieniu art. 10 ust. 2 przewiduje karę więzienia do 2 lat i grzywnę do 200 000 złotych albo jedną z tych kar (w poprzedniej redakcji przestępstwo z art. 10 ust. 1 zagrożone było karą do 3 miesięcy aresztu lub grzywny). Ustawa podwyższa także karę za przestępstwo polegające na wydawaniu i ogłaszaniu programów wyścigów konnych

bez posiadania uprawnień: z jednego miesiąca aresztu i grzywny do 1 500 złotych na karę do trzech miesięcy aresztu i grzywnę do 10 000 złotych.

Oba te przestępstwa podlegać będą orzecznictwu sądów powszechnych.

Na wprowadzenie powyższych zmian wpłynął fakt, że poważny procent (ca 20) ogólnego obrotu oficjalnego totalizatora grupuje się w rękach bookmacherów. Przynosiło to poważne straty Skarbowi Państwa i w dużym stopniu powodowało demoralizację personelu trenerskiego i jeździeckiego (przekupstwa).

4. Ustawa z dnia 25 lutego 1958 r. o Państwowej Inspekcji Handlowej (Dz. U. Nr 11, poz. 39). Państwowa Inspekcja Handlowa — organ Ministra Handlu Wewnętrznego — ma na swym koncie poważne osiągnięcia w dziedzinie wykrywania spekulacji i nadużyć w handlu. W 1957 r. PIH dokonała przeszło 55 tysięcy inspekcji, w wyniku których skierowano do organów Prokuratury i Milicji Obywatelskiej więcej niż 12 000 spraw, do kolegiów orzekających — ca 9 000, a do innych władz — z górą 3 000.

Doświadczenia praktyczne wskazały na konieczność wyposażenia Państwowej Inspekcji Handlowej w przepisy gwarantujące sprawne i skuteczne wykonywanie przez nią swych zadań, które ustawa generalnie określa w art. 1. Zadania te — to ochrona mienia społecznego i interesów konsumentów przez zwalczanie spekulacji i nadużyć w obrocie towarowym, kontrola jakości towarów przeznaczonych do zaopatrzenia jednostek handlu i przemysłu gastronomicznego, czuwanie nad przestrzeganiem przepisów obowiązujących w obrocie handlowym.

Rozszerzenie uprawnień PIH-u polega na przyznaniu jej organom (inspektoratom) prawa kontrolowania całości wszystkich przedsiębiorstw handlowych. Ustawa przyznaje organom PIH-u uprawnienia w zakresie przeprowadzania dochodzeń oraz prawo do wytaczania powództwa cywilnego, gdy wymaga tego interes publiczny.

Ze względu na szeroki zakres uprawnień PIH-u podstawową wagę w realizowaniu tych zadań ma problem poziomu i jakości kadr tegoż organu. Na konieczność przeprowadzenia weryfikacji personelu, podnoszenia jego kwalifikacji zawodowych oraz osiągnięcia właściwego poziomu moralnego zwracali uwagę posłowie podczas debaty nad projektem ustawy.

Ustawa wprowadza dość duże powiązanie działalności PIH-u z radami narodowymi przez ustalenie, że prezydium rad mają współdziałać w typowaniu kandydatów na stanowiska inspektorów oraz wytyczać plany pracy dla terenowych jednostek PIH-u.

5. Ustawa z dnia 25.II.1958 r. o uregulowaniu

stanu prawnego mienia pozostającego pod zarządem państwowym (Dz. U. Nr 11, poz. 37). Ustawa powyższa likwiduje stan bezprawia w dziedzinie zarządów tymczasowych. Ma ona niewątpliwie bolesny aspekt w stosunku do poszczególnych obywateli, ale z punktu widzenia interesów gospodarczych i społecznych trzeba uznać, że reprzywatyzacja większości zakładów objętych zarządem państwowym była niemożliwa.

Uchylając dekret z 16 grudnia 1918 r. w przedmiocie przymusowego zarządu państwowego, ustawa znosi przepisy, które by w przyszłości mogły stanowić podstawę prawną do przejmowania bez odszkodowania przedsiębiorstw prywatnych.

Art. 2 cyt. ustawy ustala, że przedsiębiorstwa pozostające w dniu wejścia w życie ustawy pod zarząd państwowym przechodzą z mocy prawa na własność państwa (chyba że nastąpi ich zwrot w trybie określonym w ustawie). Zwrot przedsiębiorstw normują art. 3 i 5, które stanowią, że zakłady nieczynne, jeżeli nie są przeznaczone do uruchomienia, podlegają zwrotowi. Zwrotowi mogą także ulec (art. 4) drobne przedsiębiorstwa, których prowadzenie przez jednostkę gospodarki uspołecznionej jest niecelowe. Czynniki decydującymi w tym względzie są: niemożność należytego wykorzystania zakładu, rodzaj produkcji lub usług, charakter urządzeń technicznych.

Przejęcie przedsiębiorstwa lub mienia na rzecz państwa (art. 9) następuje w zasadzie bez odszkodowania.

Art. 12 ustawy zabezpiecza byt byłym właścicielom przejętych przedsiębiorstw, jeśli są oni inwalidami lub osiągnęli wiek starczy, gdyż przyznaje się im prawo do renty. Rentę rodzinną przewiduje się dla członków rodziny, jeśli czynią zadość warunkom niezbędnym do uzyskania takiej renty i nie posiadają środków utrzymania, a przejęte przedsiębiorstwo stanowiło podstawę ich utrzymania.

W art. 10 wyłącza się możliwość dochodzenia na drodze sądowej zwrotu przedsiębiorstw lub odszkodowania. Postępowanie sądowe i egzekucyjne w tych sprawach ulega umorzeniu (art. 13).

Jakkolwiek głównym celem ustawy było uregulowanie stanu prawnego mienia pozostającego pod zarząd państwowym, to jednak w myśl art. 17 pkt 2 postanowienia jej zostały rozciągnięte na przedsiębiorstwa i inne mienie, których władanie osoby uprawnione utraciły w okresie do dnia 31 grudnia 1954 r. i które pozostają w faktycznym władaniu państwowych jednostek organizacyjnych, chyba że to władanie opiera się na tytule prawnym wynikającym z przepisów szczególnych innych aniżeli wymienione w art. 1 ustawy.

W czasie debaty sejmowej nad projektem omawianej ustawy posłowie wysuwali szereg uwag i zastrzeżeń do poszczególnych przepisów. Minister Finansów Tadeusz Dietrich złożył w związku z tym oświadczenie, że „Rząd roztoczy dokładną kontrolę nad przepisami wykonawczymi, jakie w wykonaniu ustawy będą wydawać resorty, przekonsultuje rozporządzenia wykonawcze z Komisją Sejmową, sprawdzi ich wykonanie zgodnie z interesem społecznym i zażąda sprawozdania z wykonania ustawy”.

6. Ustawa z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczenia nieruchomości (Dz. U. Nr 17, poz. 70). Ustawa uchyla obowiązujący dotychczas, ale nie odpowiadający potrzebom gospodarczym kraju i niekorzystny dla obywateli dekret z dnia 26 kwietnia 1949 r. o nabywaniu i przekazywaniu nieruchomości niezbędnych dla realizacji narodowych planów gospodarczych (w brzmieniu nadanym ustawą z 29.XII.1951 r.).

Ustawa reguluje sprawy pozostałe z minionego okresu (np. nie zakończony proces wywłaszczeniowy związany z budową zapory na Dunajcu w Rożnowie), rozstrzyga sporne dotychczas i wątpliwe kwestie, realizuje potrzeby gospodarcze państwa, uwzględnia interesy obywateli.

Zasadnicze zmiany wprowadzone przez ustawę są następujące:

Ustawa ogranicza prawo do wywłaszczenia ustalając, że:

- a) wywłaszczenie może nastąpić jedynie na rzecz państwa (art. 2),
- b) o wywłaszczenie może się ubiegać zainteresowany organ administracji państwowej, instytucja państwowa lub przedsiębiorstwo państwowe (dekret z 1949 r. przyznawał prawo przejmowania nieruchomości w drodze wywłaszczenia aż siedmiu rodzajom władz, określonych mianem „wykonawców narodowych planów gospodarczych“),
- c) wywłaszczenie jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy wywłaszczona nieruchomość jest niezbędna dla celów użyteczności publicznej, obrony państwa albo dla wykonania zadań określonych w zatwierdzonych planach gospodarczych.

W celu zabezpieczenia warunków rozbudowy miast ustawa uprawnia prezydium właściwej rady narodowej (art. 3 pkt 2) do ubiegania się o wywłaszczenie nieruchomości niezbędnych dla planowej realizacji budownictwa ogólnomiejskiego i zorganizowanego budownictwa mieszkaniowego.

W zakresie odszkodowania za nieruchomości ulegające wywłaszczeniu należy podkreślić, że ustawa reguluje odmiennie system odszkodowań za grunty miejskie i grunty wiejskie. Spowodował to fakt, że grunty rolne stanowią najczęściej warsztat pracy i podstawę egzystencji właściciela i człon-

ków rodziny. Ustawa m.i. zapewnia (art. 8) posiadaczom gospodarstw rolnych odszkodowanie na odtworzenie budowli i urządzeń produkcyjnych, reguluje odszkodowanie za straty w plonach i kulturach wieloletnich.

Obok szeregu istotnych przepisów zawartych w tej ustawie na szczególną uwagę zasługuje sposób uregulowania własności nieruchomości na Ziemiach Zachodnich. Ustawa stwierdza mianowicie w art. 49, że „osoby, które w zamian za nieruchomości wywłaszczone w trybie dotychczasowych przepisów otrzymały we władanie nieruchomości zamienne położone na obszarze Ziemi Odzyskanych i użytkują je w dniu wejścia w życie ustawy, stają się z mocy prawa ich pełnoprawnymi właścicielami“. Przepis ten przyczyni się do stabilizacji warunków życiowych obywateli, którzy osiedlili się na Ziemiach Odzyskanych.

Istotne znaczenie ma także przepis art. 34 ustawy przewidujący możliwość zwrotu wywłaszczonej nieruchomości na rzecz właściciela w wypadku, gdy prezydium wojewódzkiej rady narodowej ustali, że nieruchomość nie została użyta i jest zbędna na cele, dla których orzeczono wywłaszczenie. Przepis ten niewątpliwie ograniczy wypadki pochopnego wywłaszczania nieruchomości mogącego zajść wtedy, gdy dokonano wywłaszczenia pod budowę określonego zakładu, ale następnie nie zrealizowano tych zamierzeń, lub wtedy, gdy poddano wywłaszczeniu tereny o większej powierzchni niż istnieje rzeczywista potrzeba, albo wtedy, gdy nieprawidłowo wytypowano tereny do wywłaszczenia.

7. Ustawa z dnia 12 marca 1958 r. o sprzedaży państwowych nieruchomości rolnych oraz uporządkowaniu niektórych spraw związanych z przeprowadzeniem reformy rolnej i osadnictwa rolnego (Dz. U. Nr 17, poz. 71). Ustawa z dnia 12 marca 1958 r. o umorzeniu niektórych długów i ciężarów (Dz. U. Nr 17, poz. 72). Obie te ustawy stanowią realizację zasad nowej polityki rolnej. Regulują one sprawy własnościowe na wsi, przyczyniając się do stabilizacji prawnych i gospodarczych stosunków wiejskich.

W ustawie pierwszej na podkreślenie zasługuje przepis, który wymaga od nabywcy nieruchomości rolnej posiadania kwalifikacji zawodowych, co gwarantuje prawidłową gospodarkę.

Na tle postanowień zawartych w tej ustawie wysuwają się dwa dość skomplikowane problemy. Pierwszy z nich to sprawa roszczeń repatriantów z 1946/47 r. o otrzymanie nieruchomości rolnych w zamian za mienie pozostawione poza granicami państwa. Ustawa w art. 14 uznaje te roszczenia za wygasłe. Decyzja ta wynika niewątpliwie z przesłanek natury ekono-

micznej i społecznej. W obecnej sytuacji nie wydaje się rzeczą możliwą zaspokojenie tak znacznych roszczeń, a po drugie — większość zgłaszających obecnie roszczenia to ludzie już dziś mający inne źródła utrzymania, nie związani z pracą na roli. Dość często występują oni ze swymi pretensjami dopiero w ostatnim okresie, gdy zniesione zostały ograniczenia w obrocie ziemią i gdy cena jej wzrosła.

Drugim problemem to sprawa roszczeń ludności rodzimej na Ziemiach Odzyskanych, której w przeszłości zabrano majątek i przekazano osadnikom. Restytuowanie ich praw w chwili obecnej, gdy tysiące osadników przez szereg lat użytkuje i gospodaruje na tych ziemiach, byłoby szkodliwe z punktu widzenia gospodarczego i stworzyłoby stan niepewności wśród osiedleńców.

Drugą ustawą wprowadza umorzenie wszelkich długów i ciężarów, jakie były zabezpieczone (na nieruchomościach ziemskich przejętych na własność państwa) na podstawie przepisów przytoczonych w art. 1 ust. 1 cyt. ustawy.

Podkreślić tu trzeba, że podczas debaty nad powyższą ustawą w Sejmie Minister Rolnictwa zakomunikował Izbie, że niezależnie od świadczeń na rzecz byłych właścicieli nieruchomości zostaje utworzony fundusz dotacyjny w celu udzielenia pomocy obywatelom, szczególnie zasłużonym w walce przeciw germanizacji lub w walce o ustrój ludowo-demokratyczny, w tych wypadkach, gdy obywatele ci byliby dotknięci niektórymi skutkami w związku z umorzeniem roszczeń rolniczych.

8. Ustawa z dnia 12 marca 1958 r. o funduszu gromadzkim na niektóre cele miejscowe (Dz. U. Nr 17, poz. 73). Ustawa ta anuluje dekret z 30.VI.1951 r. w sprawie obowiązku świadczeń w naturze na niektóre cele publiczne oraz dekret z 8 czerwca 1955 o samoopodatkowaniu ludności wsi.

Ustawa wpłynęła do Sejmu jako projekt poselski podjęty przez posłów członków PZPR i ZSL.

Istniejący dotychczas obowiązek świadczeń w naturze był ostro krytykowany przez ludność wiejską jako przeżytek okresu pańszczyźnianego, a ponadto realizowanie i egzekwowanie tego obowiązku dawało znikome efekty gospodarcze. Przyjęcie w nowej ustawie zasady świadczeń pieniężnych z przekazaniem tych sum do budżetu gromady i do bezpośredniej decyzji gromadzkiej rady narodowej przyczyni się niewątpliwie do podniesienia poziomu społeczno-gospodarczego wsi.

9. Uchwalona przez Sejm na sejsji w dniu 28 marca 1958 r. ustawa o zmianie przepisów o rentach i zaopatrzeniu wsi (Dz. U. Nr 21, poz. 93) oznacza przede wszystkim likwidację

cję tzw. starego portfelu, stwarza podstawy do odejścia z pracy rencistów, dla których praca ta często była rzeczywiście „mozołem“ a jednocześnie koniecznością zdobycia niezbędnych środków utrzymania, czego nie dawało zaopatrzenie pobierane według tzw. starego portfelu.

Ustawa powyższa reguluje problem zaopatrzenia jednego miliona 265 tysięcy osób.

Wydatki na renty i zaopatrzenia w 1957 r. wyniosły 5 miliardów złotych, a przeciętna wysokość renty wynosiła w tym okresie 337 zł. Natomiast w 1959 roku budżet rent i zaopatrzeń wzrośnie do ca 9 miliardów złotych, a przeciętna wysokość renty wyniesie przeszło 600 złotych.

Zrealizowanie w granicach możliwości finansowych państwa problemu rent i emerytur stanowi duży krok naprzód w rozwiązaniu jednej z najbardziej przykrych i dolegliwych bolączek społeczeństwa.

10. Poniżej podaję krótki wykaz tych ustaw, które zostały uchwalone przez Sejm podczas drugiej sesji 1957/1958 r.:

- 1) ordynacja wyborcza do rad narodowych z dnia 31 października 1957 r. (Dz. U. Nr 55, poz. 270),
- 2) ustawa z dnia 30 października 1957 r. o zmianie właściwości w zakresie niektórych spraw z dziedziny gospodarki komunalnej (Dz. U. Nr 56, poz. 274),
- 3) ustawa z dnia 30 października 1957 r. o kredytach dodatkowych na rok 1957 (Dz. U. Nr 56, poz. 275),
- 4) ustawa z dnia 13 grudnia 1957 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz. U. Nr 61, poz. 329),
- 5) ustawa z dnia 13 grudnia 1957 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. Nr 61, poz. 330),
- 6) ustawa z dnia 13 grudnia 1957 r. o podatku wyrównawczym (Dz. U. Nr 62, poz. 336),
- 7) ustawa z dnia 13 grudnia 1957 r. o opłacie skarbowej (Dz. U. z 1958 r. Nr 1, poz. 1),
- 8) ustawa z dnia 13 grudnia 1957 r. o realizacji zaległości w obowiązkowych dostawach zbóż, ziemniaków i zwierząt rzeźnych (Dz. U. Nr 62, poz. 337),
- 9) ustawa z dnia 13 grudnia 1957 r. o służbie wojskowej oficerów Sił Zbrojnych (Dz. U. z 1958 r. Nr 2, poz. 5),
- 10) ustawa z dnia 13 grudnia 1957 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych i nadterminowych oraz ich rodzin (Dz. U. z 1958 r. Nr 2, poz. 6),
- 11) ustawa z dnia 28 grudnia 1957 r. o prowizorium budżetowym na I kwartał 1958 r. (Dz. U. z 1958 r. Nr 1, poz. 2),

- 12) ustawa z dnia 28 grudnia 1957 r. o dostawach, robotach i usługach na rzecz jednostek państwowych (Dz. U. z 1958 r. Nr 3, poz. 7),
- 13) ustawa z dnia 21 stycznia 1958 r. o wzmożeniu ochrony mienia społecznego przed szkodami wynikającymi z przestępstwa (Dz. U. Nr 4, poz. 11),
- 14) ustawa z dnia 21 stycznia 1958 r. o zmianie niektórych przepisów Kodeksu wojskowego postępowania karnego (Dz. U. Nr 4, poz. 12),
- 15) ustawa z dnia 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych (Dz. U. Nr 5, poz. 16),
- 16) ustawa z dnia 25 lutego 1958 r. o uregulowaniu stanu prawnego mienia pozostającego pod zarządem państwowym (Dz. U. Nr 11, poz. 37),
- 17) ustawa z dnia 25 lutego 1958 r. o zmianie dekretu z dnia 28.I.1947 r. o egzekucji administracyjnej świadczeń pieniężnych (Dz. U. Nr 11, poz. 38),
- 18) ustawa z dnia 25 lutego 1958 r. o Państwowej Inspekcji Handlowej (Dz. U. Nr 11, poz. 39),
- 19) ustawa z dnia 25 lutego 1958 r. o zmianie ustawy z dnia 19.IV.1950 r. o wyścigach konnych (Dz. U. Nr 11, poz. 40),
- 20) ustawa z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczenia nieruchomości (Dz. U. Nr 17, poz. 70),
- 21) ustawa z dnia 12 marca 1958 r. o sprzedaży państwowych nieruchomości rolnych oraz uporządkowaniu niektórych spraw związanych z przeprowadzeniem reformy rolnej i osadnictwa rolnego (Dz. U. Nr 17, poz. 71),
- 22) ustawa z dnia 12 marca 1958 r. o umorzeniu niektórych długów i ciężarów (Dz. U. Nr 17, poz. 72),
- 23) ustawa z dnia 12 marca 1958 r. o funduszu gromadzkim na niektóre cele miejscowe (Dz. U. Nr 17, poz. 73),
- 24) ustawa budżetowa na rok 1958 z dnia 27 marca 1958 r. (Dz. U. Nr 16, poz. 69),
- 25) ustawa z dnia 28 marca 1958 r. o zmianie przepisów o rentach i zaopatrzeniach (Dz. U. Nr 21, poz. 93),
- 26) ustawa z dnia 28 marca 1958 r. o funduszu zakładowym na rok 1958 (Dz. U. Nr 18, poz. 74),
- 27) ustawa z dnia 28 marca 1958 r. o zmianie niektórych przepisów postępowania w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 18, poz. 75),
- 28) ustawa z dnia 28 marca 1958 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz. U. Nr 18, poz. 76).